

tione sequuntur. Nec alienum est a vera coniectura, Christum Dominum iuris huius peritis quodammodo etiam adesse in legum ecclesiasticarum vera interpretatione. Cum enim sacri canones instigante Spiritu Sancto ad ecclesiæ sint utilitatem editi, ut Damasus Papa definit, consentaneum est, ut ecclesia, cui canones illi sunt necessarii, quo in religione & moribus ecclesiasticis contineatur, interpretes a Deo sanos acceperit earum legum & institutorum, quibus est administranda. Parum enim profuisset leges mortuas in membranis scriptas habere, nisi haberet quoque resp. Christiana vivos interpretes, qui rectum earum legum sensum assequerentur. Deus itaque, quoniam non deficit in necessariis, non in theologos solum, sed in iuris pontificii peritos spiritum veritatis effudit. Quapropter ex concordi omnium sententia probabilissimum argumentum sumere theologus potest ad eas quæstiones decernendas, quæ circa illa duo rerum genera posteriore loco posita exorientur. Exorientur autem in utroque genere plurimæ, quarum definitionem theologis ignorare fas non est: his vel maxime, qui aut laicorum & clericorum confessiones audiunt, aut etiam theologiam in academiis profitentur. Hi enim, quoniam de multis, quæ ex iure pendent, magnum munus respondendi sustinent, si responsa atque decreta iurisperitorum negligant, periculose nunquam ac turpiter errabunt. Quæ autem cum viris in sua quibusque arte peritis consuluntur, ea aut minimo, aut nullo certe periculo respondentur. Ac de septimo quidem loco satis dixisse mihi videor.

Octavi Libri finis.

DE

ARGUMENTA RATIONIS NATURALIS 523

DE
OCTAVO LOCO,
QUI RATIONIS NATURALIS
ARGUMENTA CONTINET.
LIBER NONVS.
CAPUT PRIMVM.

Equitur ut doceam, quidnam argumentorum ratio naturalis theologo suppeditet, quod in octavo loco me acturum pollicebam. Agam autem, quantum res ipsa patietur, brevissime. Est enim hic locus late patens, & quantum non est theologiæ proprius, sed alienus, magnus tamen est, & cum ab scholasticis reliquis, tum a Divi Thomæ familia excultus uberrime; non quod de loci huius aut vi, aut usu quisquam adhuc scholæ theologus disputaverit, sed quod universi philosophiam, cæterasque naturali ratione partas disciplinas, vel in scholam Christianam invexerint, vel certe ab aliis invectas excoluerint, pro sua quidem facultate quisque, sed in theologorum, ut ita dicam, grege sine controversia D. Thomas excelluit. Principio autem in huius loci tractatione duos errores contrarios fugere debemus. Vnum eorum qui usque adeo argumentis a ratione ductis addixerunt se, ut sive disputent, seu scribant scripturam sacram sanctorumque patrum libros ne legisse quidem videantur. Qui parum illis dissimiles sunt, quos Euseb. lib. 5. histor. ecclesiast. postremo capite commemorat, in tantum stultitiæ prolapsos, ut si quis sermonem de scripturis proposuif-

VVV 2

fuit

fuisse, illi e contrario proponerent, utrum ille sermo, de quo agebatur, coniunctum an separatum genus syllogismi faceret. De quibus rursus Eusebius, *Derelinquentes*, ait, *sanctas scripturas Dei, geometriam tractant, & qui vere de terra sunt, de terra loquuntur: & ideo eum, qui de sursum est, & de caelis venit, ignorant*. Denique Euclides apud eos vel maxime in Geometriæ disciplinis viget. Sed & Aristoteles & Theophrastus ab his in admiratione habentur: Galenus vero a nonnullis eorum adoratur etiam. Ac fuisse olim in ecclesia nonnullos, qui rationem auctoritati præferentes, rem theologicam syllogismis absolverint, Augustinus in epistola ad Dioscorum, numer. 56. Bernardus quoque epist. 189. testes locupletissimi sunt. Hoc vero sæculo fuisse etiam in academiis multos, qui omnem ferme theologiæ disputationem sophisticis, ineptisque rationibus transegerint, utinam ipsi non fuisset experti. Egit autem diabolus, quod sine lachrymis non queo dicere, ut quo tempore adversum ingruentes ex Germania hærefes oportebat scholæ theologos optimis esse armis instructos, eo nulla prorsus haberent, nisi arundines longas, arma videlicet levia puerorum. Ita irrisi sunt a plerisque, ac merito irrisi, quoniam veræ theologiæ solidam effigiem nullam tenebant, umbris utebantur, easque ipsas utinam sequerentur. Feruntur enim e scripturæ sacræ principiis, cuius isti vel umbras non sunt assecuti. Quocirca homines verbo tenus in theologia magistri, pugnare illi quidem adversum ecclesiæ inimicos, sed valde tamen infeliciter. Male enim se res habet, cum quod ingenio, & eruditione effici debet, id tentatur a viris, qui & ingenio parum valent, nec sunt admodum eruditi. Errabant illi autem a principio statim studiorum suorum. Cum enim facultates eas, quæ linguam expoliunt, mirum in modum neglexissent, cumque sese in sophistica arte torsissent diutius, tum demum ad theologiam aggressi, non theologiam, sed fumum theologiæ sequebantur. Quod si vituperandi sunt, qui per ignorantiam erraverunt, quid de iis existimandum est, qui volentes & prudentes in errorem inciderunt? Nam cum rem perditam & collapsam sua restituere auctoritate deberent, tempori, ut iniquiunt, servientes non modo sophismata non profigarunt, verum etiam auxerunt. Quæ nimirum cum a philosophia, tum

vero magis a theologia tollenda sunt, eaque argutandi ars, quæ vult illa quidem videri se esse dialecticam, sed abest ab ea distatque plurimum. Dialectica enim est locata in peritia usque partiendi, finiendi, argumentandi, id quod theologo est per necessarium; sophisticæ autem nihil habet nisi argutationes vanas, quarum nullus in theologia fructus est. Quin adeo nulla pernicies theologiæ maior inveniri potest, quam in sophismatum sæpe simulatio theologiæ. Ex quo illa absurda nascuntur, ut sophisticæ theologi esse videantur. Quod si quem etiam ista delectant, ne bellum omnino indixisse videar sophisticatibus, quorum est etiam fortasse quidam modus, non intelligo, quid causæ fuerit viris doctis, ut sub dialecticæ nomine exponibiles, obligationes, insolubiles, reflexivas, aliaque id genus monstra in scholam intulerint, de usu autem dialecticæ non fecerint ne verbum quidem ullum. Nonne igitur sunt illa pueris utilia? sint. Nam nos quoque sophisticæ fuimus aliquando, sed obsecro, ita utilia habeantur ista, non ut ornamenta viro- rum, sed ut exercitamenta puerorum. Atque vel ipsi pueri intelligant, sophisticatum brevem quendam ludum esse oportere, aliumque usum a dialectica requirendum, philosophiæ, theologiæque maxime necessarium. Verum hæc hæcenus. Iam ad propositum revertamur. Qui igitur theologiæ dogmata humanis metiuntur argumentis, nec ea, quæ a ratione ducuntur, volunt præponderari auctoritate, hi primum omnem vim theologiæ & gravitatem amittunt, deinde faciunt, ut theologia detracta auctoritate non solum contemnatur, sed ne theologia quidem sit. Nam si vera & legitima theologia est, a fide descendat oportet, ubi huius facultatis propria principia resident, quemadmodum in huius operis initio constituimus. Fides autem tota scripturarum & ecclesiæ auctoritate continetur. Quamobrem satis exploratum habere possumus, quam male valeant ii de re theologica aut scribere aut disputare, qui sacros libros, apostolorum traditiones, conciliorum dogmata, iuris pontificii decreta, sanctorum veterum doctrinam, vel reiiciunt, vel ignorant. Itaque hoc quidem opinantium genus pellatur e medio, est enim totum improbabile & impium, qui opinantur aptiora theologo ea argumenta esse, quæ ex ratione, quam ea, quæ ex auctoritate ducantur. Rebus enim

ante dictis aperte intelligitur, cum de Deo præsertim, divinifque mysteriis disputatio incidit, argumentis philosophiæ præponenda esse argumenta, quæ pertinent ad Dei fidem, quæ nihil theologo debet esse antiquius. Sed prioris huius erroris levitas, quoniam facile deprehenditur, non est pluribus refutanda.

Caput secundum.

Alter autem error illorum est, qui solis sacrarum literarum testimoniis, aut interdum etiam scriptorum veterum omnia definiunt, ab argumentis nature hæud aliter abhorrentes, quam si essent theologiæ adversa & inimica. Hunc autem errorem plurimis testibus suadent. Ac primus testis citatur Gregorius Nazianzenus, orat. 1. in Iulianum, ubi ait, *Disciplinam nostram esse Pythagoricam*. Atqui apud Pythagoræos tantum auctoritas præiudicata poterat, ut sine ratione valeret. Alter est Hieronymus in 10. Matth. caput, quo loco non vult evangelii doctores humanæ ratiocinationis præsidii niti. Quia huiusmodi, ut inquit, *Virga & baculus arundineus est, quem si paululum presseris, frangitur, & manum perforat incumbens*. Et in 31. caput Hieremiæ, de verbis Dei humano sensu argumentari, dicit esse sacrilegum. Tertius est August. lib. 1. de actis cum Felice Manichæo, cap. 10. Cum enim Felix Manichæum efferret, quod docuisset discipulos suos, initium, medium, & finem, & quomodo vel quare factus sit mundus, de cursu solis & lunæ, deque aliis huiusmodi rebus physicis, Augustinus contra ait (1), quod spiritus paracletus non docet has veritates. Christianos enim vult facere, non Mathematicos. Sufficere autem, ut homines de his rebus propter humanos usus noverint, id quod in schola didicerunt, scilicet priusquam ad Christi religionem converterentur. *Propter humanos usus*, inquit, ad usum igitur theologiæ humanæ ratio doctrinæ nihil Catholico proderit. Referuntur etiam a

Gra-

(1) *Socrates lib. 1. histor. sua cap. 8.*

Gratiano 37. dist. duo testimonia, unum ex Ambrosio, alterum ex 4. concilio Carthagin. quibus suaderi videtur, humanas disciplinas, ut perniciosas, vel certe ut inutiles, a theologia repellendas. Concilium quippe Carthagin. 4. vetat episcopis ne libros gentilium legant. Ambros. autem dicit Astrologiam, & alias huiusmodi disciplinas nihil valere ad salutem, sed in errorem mittere. Epiphanius quoque Hæresi 76. adversus Aetium differens ait, *Quod non revelat Deus patrem & filium per Spiritum Sanctum, his, qui de ipso per syllogismos ratiocinantur*. Qui ergo in theologiam humanas rationes invehunt, hi divinæ revelationis non possunt esse participes.

Nec solum testimoniis patrum, sed sacrarum etiam literarum abutuntur in sui erroris confirmationem. Principio enim afferunt illud Ecclesiastes 1. *Ego Ecclesiastes :::: proposui in animo meo querere & investigare sapienter de omnibus quæ sunt sub sole*. Hanc occupationem pessimam dedit Deus filiis hominum, ut occuparentur in ea, vidi quæ sunt cuncta sub sole, & ecce universa vanitas, & afflictio spiritus. Si ergo occupatio pessima est studium humanæ literaturæ, si vanitas & afflictio spiritus, non est profecto a theologis expetenda. Deinde argumentantur ex illo Proverb. 5. *Ne intendaris fallacia mulieris: fons enim distillans labia meretricis, &c.* Et postea, *quare seduceris fili mi ab aliena, &c.* hanc autem humanam sapientiam interpretantur, quam nimirum esse fallacem ad Coloss. 2. testatur apostolus in hæc verba. *Videte ne quis vos decipiat per philosophiam, & inanem fallaciam*. Addunt illud 1. ad Corinth. 1. *perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobo. Vbi sapiens? ubi scriba? ubi inquisitor huius sæculi? Nonne stultam fecit Deus sapientiam huius mundi?* Addunt etiam illud ex eodem apostolo 1. Corinth. 8. *Scientia inflat*. Aliud quoque, 1. ad Timot. 6. *si quis non acquiescit sanis sermonibus, & ei quæ secundum pietatem est doctrina, superbus est, nihil sciens, sed languens circa quæstiones*. Quo loco volunt apostolum significare, disciplinas humanas morbos esse, solamque Christi doctrinam esse sanam. Hanc secundum pietatem, id est, religioni conformem & consentaneam esse, illas non esse.

Præterea apostoli non habuerunt philosophiam: non est igitur theologo necessaria. Si enim Spiritus Sanctus docuit apo-

apostolos omnem veritatem iuxta Domini pollicitationem Ioannis 16. & has disciplinas non docuit, sequitur non esse Christiano doctori utiles, atque adeo ne versari quidem circa veritatem. Præterea, vel philosophia est theologo necessaria, dum imperfectos in ecclesia instruit, vel dum perfectos alloquitur. Imperfectis lac apostolus dat, nec existimat se quicquam inter huiusmodi scire, nisi Christum & hunc crucifixum. Perfectis vero sapientiam loquitur non huius sæculi, neque principum huius sæculi, hoc est, philosophorum. Non ergo theologus philosophia eget, sive cum parvulis, seu cum provecioribus sermones divinos conferat.

Pergunt etiam argumentari, quod si utilis & necessaria esset theologo philosophia, hoc esset ob id maxime, quod non alia via & ratione melius philosophi Christo repugnantes evincerentur. At hoc constat esse vanissimum. Primum, quoniam *Evacuaretur crux Christi*, ut Apostolus ait (1), *si de philosophis & sophistis per humanam sapientiam triumpharet*. Rursus, quoniam ut idem Apostolus 2. Corinth. cap. 10. auctor est, *Arma Christiana militiæ non carnalia sunt, sed potentia Deo ad destructionem munitiorum, consilia destruentes, & omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, & in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi*. Non ergo theologus, Christi miles, humanarum disciplinarum præsidis eget, ut fidei adversarios possit evincere. Id quod exemplo Nicæni concilii facile demonstratur (2), ubi philosopho superando plus valuit simplicis hominis sincera fides, quam omnes omnium dialecticorum & philosophorum argutiæ. Certe Hieronymus ad Pammachium adversus Ioannis errores, argumenta a ratione ducta & de gentiliū fonte manantia tanquam gentiliū arma Christiano dicit esse deponenda. Postremo etiam argumentantur, Christi doctrinam perfectam esse: non itaque Philosophiæ subsidiis indigere.

(1) 1. ad Corinth. 1. (2) Rufinus 1. lib. cap. 3.

Caput tertium.

HIS argumentis nituntur illi qui in hoc errore fuerunt. Nam fuisse quosdam testatur Clemens Alexandrinus primo Stromata. lib. in hæc verba. *Non me autem latuerunt ea, quæ ab aliquibus imperite tumultuantibus iactantur, qui dicunt oportere in his versari, quæ sinem continent: externa autem & quæ sunt supervacanea transilire, quæ nos frustra conerunt, & detinent in iis quæ ad fidem nihil conferunt. Alii autem etiam philosophiam ex malo ad hominum perniciem existimant in vitam esse ingressam, ut quæ profecta sit a maligno aliquo inventore. Et rursus eodem libro, Nonnulli, ait, qui se putant esse ingeniosos, nec philosophiam attingere volunt, nec dialecticam, sed nec contemplationem discere naturalem, sed solam & nudam fidem requirunt, perinde ac si cum nullam vitis curam gesserint, velint ab initio statim botros accipere. Dicitur autem Dominus vitis allegorice, a quo cum diligentia & agricolendi arte, quæ sit ratione ac sermone, fructus est vindemianus, &c.* Lutherus etiam, qui omnes omnium hereticorum hæreses in unam fecit camerinam confluere, non modo asseruit philosophiam esse theologo inutilem & noxiam, verum etiam omnes speculativas disciplinas errores esse. Scilicet morum philosophiam novus hic Socrates mirifice complexus est; quæ in contemplatione versatur, eam solum damnat. Cornelius quoque Agrippa vir post hominum memoriam vanissimus in suo illo libro qui de vanitate scientiarum inscribitur, non sicut Zethus ille Pacuvianus philosophiæ solum, sed omnibus humanis disciplinis atque adeo divinis bellum indixit. Atque horum hominum ingenium quale esse soleat, non est necesse disputare: est enim in promptu. Facile siquidem intelligitur, quamobrem isti discipulos suos a facultatibus, quæ ratione constant, alienos esse velint. Quemadmodum enim Epicurus (1) reiicit Dialecticam, Alfarquini etiam Machumetis

Tom. I.

Xxx

tis

(1) Plutarchus de plac. phil. Euseb. lib. 1. prepar. evang. cap. 5.

tis Saracenos procul ab omnibus disciplinis abducunt, quoniam intelligunt disciplinas, artesque omnes rationales doctrinæ perversæ esse contrarias; ita Lutherani, nequando a discipulis errores sectæ absurdissimi deprehendantur, cupiunt eos ab omni cognoscendi ratione sevocare. Sed enim cum veritas veritati nunquam adversetur, consentiat semper & subferriat, iure ac merito scholæ nostræ auctores nobilissimi humanas omnes scientias, tanquam ancillas, ad arcem & ministerium veræ sapientiæ advocarunt. Id quod Iulianus invidens, Christianis lege interdixit studiis bonarum artium. Socrates libro tertio historiæ ecclesiæ capit. duodecimo, & sextodecimo, Sozomen. libro sexto histor. trip. cap. 37. Quapropter mirari non desino, morem reiiciendi humanas rationes, cum in theologia differitur, in quibusdam etiam catholicorum Gymnasiis insertum esse, haud parva certe iactura ecclesiasticæ disciplinæ, si illa consuetudo invalescat. Erunt enim ii, si ita res procedit, optimi præstantissimique theologi, qui plurima loca memoria tenuerint: & quod iurisperitis obii-citur, qui elenchi fuerint librorum & indices. Id quod in Germania regnante Luthero accidit, ut futores, qui novum testamentum memoriæ mandarant, magni & præclari theologi haberentur: atque adeo mulierculæ, quoniam evangelia & paulinas epistolas memoriter recitare poterant, omnium academiarum theologos ad disputandum provocarent, audentque viris concurrere non virgines, sed mulieres corruptissimæ. Talis scilicet est Lutherana theologia, in qua, quoniam nullum acumen, nullum ingenii specimen est, optimo quisque splendidissimoque ingenio, quamlibet acie mentis, & veri perspicientia polleat, quamlibet rerum & divinarum & humanarum ordinem, ac connexionem teneat, quamlibet omnium causas, effecta, antecedentia, consequentia non animo solum perlustrarit, sed etiam comprehenderit, nullo tamen apud istos habeatur in pretio. Sed hæc alio loco forte tempestivius dicentur. Nunc ad id quod erat institutum revertamur.

(1) Pimachus de phil. instit. lib. 1. præp. 12.

Caput quartum.

AVres itaque ad naturæ rationes occludere, si quando a theologis afferantur, id nos in errore maximo ducimus. Si enim cadit in theologum aliquando, ut de rebus humanis philosophetur, quod profecto cadit, nisi ex eo extirpatam humanitatem arbitremur, quænam rogo causa est, cur naturales argumentationes a theologia pellamus, ne, ut quæ divina sit, humanis adminiculis eguisse videatur? Non egeat his, esto, cum suis, hoc est, divinis quasi lineis continetur. At volumus ne nos theologum, qui solum divina calleat, in humanis erret, labatur, cæcutiat, hallucinetur? Quid autem interest, ratione animi sublata, non dico inter rusticum, & theologum, sed inter theologum, & pecudem, aut saxum etiam, aut truncum, aut quidvis generis eiusmodi? Quæ vero ista sit mens, vel quæ hominis ratio potius, si nec philosophiam nec dialecticam habeat, nec ullam omnino humanæ rationis disciplinam? Intelligendum est autem Christianæ doctrinæ professores duabus quasi indutos esse personis. Quarum una est communis, ex eo quod omnes participes sumus rationis, a qua omnis argumentatio naturæ trahitur, & ex qua ratio inveniendi argumenti naturalis exquiritur. Altera autem quæ proprie theologis est attributa, unde argumenta expectantur, quæ propria sunt theologicæ facultatis. Deponat igitur theologus personam hominis, si ita placet, cum divina tractat; cum vero tractat humana, quænam rogo stultitia erit, hominem ex homine tollere? Quanquam in quacunque disputatione, sive de humanis seu de divinis differatur, utramlibet personam deponere stultissimum erit. Quid enim stultius esse potest, quam vel pedem abiicere cum caput munus suum explet, vel caput tollere, cum pes munere suo fungitur? Nam nec pes capiti officit, nec caput pedi. Quin etiam, ut apostolus monet (1), Non potest caput dicere pe-

Xxx 2

(1) 1. Corint. 12.

dibus, non estis mihi necessari. Sic nimirum, cum nec humanarum rerum intelligentia divinarum cognitioni obsit, nec divinarum cognitio, humanarum intelligentiæ: neutram debemus in alterius propria functione abiicere, nisi volumus esse stulti. Porro qui theologiam sic instituit, ut nihil habeat cum naturæ ratione coniunctum, omniaque egregiæ disciplinæ dogmata sola scripturarum fide metitur, hic, si in ea opinione persistat, & non interdum naturæ bonitate vincatur, nec theologiam colere tuerique possit, nec fidem nec humanitatem. Non humanitatem, sepe enim dicendum est, quia sine ratione humanitas extirpatur: qui autem rationales disciplinas theologo auferunt, hi suam illi rationem eripiunt. Quoniam si veritatem, quæ in disciplinis cernitur & hominis intelligentia, a ratione tollas, iacebit profecto vel nulla erit potius. Nec fides rursus se ipsa sola sine doctrina, & ratione tutari potest. Nam philosophia, & omni ratione disputandi sublata, cum fide sancta rusticitas manet: quæ, ut Hieron. ad Paulinum scribit, quantum prodest vitæ merito, tantum simplicitate nocet, si adversariis non resistat. Itaque vacillabit fides, nisi fidelis, quod Petrus ait, paratus sit reddere rationem, id quod sola fide sine ratione, fieri non potest. Theologia denique citra naturæ rationem non constat. Cum enim sit homo rationalis, est illi ingenita ratiocinatio, sive agat secum quid, sive cum altero, sive velit humana seu divina cognoscere. Quare ubi homines differunt, rationem naturalem repellere nec debent, nec vero possunt, nisi homines esse deserint. Ratio enim res omnes continet, quoquo te verteris, præsto est, nulla disputatione excluditur. Quamobrem qui naturalem rationem ab usu theologiæ remotam esse volunt, ii omnem a theologia disputationem excludunt, sine qua tamen, quid in unaquaque re verum sit, discerni & comprehendere non valet. Quocirca hoc quidem constat, ut opinor, theologis inter theologos necessariam esse rationem, quæ est disputationis cuiusque fons a natura constitutus. Quid? quod gratia non tollit naturam, sed perficit, nec natura gratiam repellit, sed suscipit? sacra igitur theologia, humanæ naturæ rationem non abiiciet. Multa etiam in theologiæ principiis continentur, ut alio quodam loco diximus, quæ nisi natura-

li ratione & discursu interveniente, intelligi & explicari non possunt. In principiis vero ipsis hæere, a consequentibus, & repugnantibus oculorum aciem sevocare, stultum erit. Rationem item si a theologia submoveas, theologia ipsa, & remittet & nomen. Nec enim quicquam aliud est theologia, si interpretari velis, quam sermo ratioque de Deo. Si autem rem ipsam quæras, est, ut a veteribus theologis definitur, rerum divinarum scientia. Scientia vero, ut Aristoteles demonstravit (2), non nisi per syllogismum quæritur. Quod si etiam illud addimus, quod recte addi potest, nihil esse fere cuius in scriptura sacra mentio non fiat, non angelum, non animam, non aerem, non ignem, non aquam, non cælum, non terram; concedatur profecto verum esse, si ornate, & erudite hæc theologus explicare velit, Philosophiam, hoc est, rerum huiusmodi intelligentiam eum habiturum. Maximum itaque ornamentum theologiæ tollit, qui ex ea tollit Philosophiam, qua scriptura etiam ipsa divina, nedum humana ratio excolitur. Ac mea quidem sententia omnis institutio theologiæ, humanæ rationis adiumenta desiderat, sed illa inprimis, in qua de rebus naturæ differitur. Differitur autem de huiusmodi sæpe numero. Atque, ut illud omittam, quod sacra doctrina mores naturæ moderationi consentaneos præscribit, vitia rationi contraria refutat, quo loco sive in schola de hisce definias quicquam, sive populo in concione persuadeas recta, prava dissuadeas: naturæ, rationis, philosophiæ opem contemnere amentis erit: hoc tamen expeditum est, multa in sacris literis haberi, quæ sine Philosophiæ, Arithmetiæ, Geometriæ, Geographiæ, Astronomiæque subsidiis expediti non queunt. Pleni exemplorum sunt sacri libri, cum sepe alias, tum maxime ubi rerum naturalium, quasi miracula, quæ in disciplinis humanis explicantur, a Salomone, Davide, Iob, ac cæteris Prophetis in diviniæ, vel potentiæ, vel sapientiæ commendationem efferruntur. Quod quoniam in tertio decimo libro fuisse sumus ac diligenter persecuturi, non libet in præsentia exponere. Nunc

enim

(2) 1. Post. lib.

enim satis est fuisse demonstratum, rationes humanas homini theologo non solum utiles, sed etiam necessarias esse. Homo quippe rationem omnem tollens, theologus ex auctoritate omnia statuens, esse certe nullo modo potest. Quo etiam magis vituperanda est rei maxime necessariae tam noxia reprehensio. Vna est enim philosophia in rebus humanis, de cuius utilitate ecclesiae scriptores eodem omnes ore consentiunt, quanquam a Lutheranis ipsa contemnitur, & fallacia quaedam atque ostentatio esse dicitur. Qui autem hoc dicunt, aut nihil contra naturae rationem existimant se dicere, aut censent se gigantum more bellare cum diis, id est, naturae repugnare. Si nihil existimant dissonum rationi se docere, quid cum illis disseras, qui rationem naturalem homini theologo eripere, non intelligunt rationi esse contrarium? Sin adversari quidem rationi putant, errant in eo turpiter, quod homini rationali errorem rationi adversum suadere se posse credunt. Abeant igitur, & quoniam cum hominibus homines nec ratiocinari nec philosophari volunt, ei qui sit ex pecudum genere (sunt enim quidam homines non re, sed nomine) se suamque theologiam insinuent.

Caput quintum.

Porro ut ad illud, quod de ecclesiasticorum auctorum consensu diximus, revertamur. Clemens Alexandrinus 1. Strom. lib. & a nobis stat, & multas etiam causas affert, cur Philosophia sit theologo necessaria. Vnam ad philosophos edocendos. Simili enim edocemur simile. Sicut ergo Apostolus (1) Hebraeis Hebraeus factus est, atque adeo omnia omnibus, ut omnes lucrifaceret, ita theologiae professor fiat necesse est philosophus philosophis, ut hos convenientius faciliusque lucretur. Exhibenda enim cuique sunt, quae ei conveniunt, & quae sunt familiaria, ut per propria ad fidem veniat veritatis. Atque hanc etiam causam 5. lib. Strom. resumit. Alteram affert ad

(1) 1. Corinth. 8.

refellendos sophistas. Nam quo pacto fallaces philosophorum argutias refutare possumus, nisi arguendi, & refellendi artem persequamur? Tertiam, quod varia ac multiplex preceptoris doctrina, & delectat, & admirationem adfert, atque adeo auditores captat. Quod varie item multiformi argumento suadet, id firmiter haeret animis discipulorum. Apostolus quoque docere se ait (2) in omni sapientia, ut exhibeat omnem hominem perfectum in Christo. *In omni*, inquit, *sapientia*, hoc est, divina, & humana, ut cuiusvis generis homines afficeret perficeretque in Christo. *Asitit* (3) *præterea Regina a dextris Christi circumdata varietate*. Ad hæc quomodo ferri ac filicis concussione ignis, sic hominum doctissimorum conflictu, & disputatione veritas elicitur. Quam ob causam Peripateticorum morem de omnibus rebus in utramque partem disserendi Cicero sibi dicit placuisse. Disputationes autem inter homines humanæ disciplinae imperitos solent esse ineptissimæ. Quod si inutilis est sapienti philosophia, quorsum Deus Salomoni philosophiam indidisset? (4) Dedit autem illi Deus horum, quæ sunt, scientiam veram, ut sciret dispositionem orbis terrarum, & virtutes elementorum, divisiones temporum, stellarum dispositiones, naturas animalium, vim ventorum, differentias virgultorum. Si igitur Dominus harum rerum scientiam docet, est vero Deus, qui utilia docet, ut Esaias ait, certe illa non potest esse theologo noxia, sed erit potius accommodata. Et si hæc scientia vera est, ut dicit Salomon, quid dicet Lutherus, qui speculativas omnes disciplinas errores esse affirmat, inanesque fallacias? Pergit Clemens argumentari ex eo etiam, quod Athleta, qui non se prius instruxit ad certamen, iure contemnitur. Qui ergo ad certandum cum fidei adversariis multiformibus non est etiam multiformi disciplina instructus, is non est dignus, qui in perfectis theologis habeatur. *Insper dividere*, inquit, *voces, quæ in scriptura efferuntur ancipites, theologo necessarium erit, ne ex amphibolia & cludat & eludatur*. Hoc autem præstare, sine Grammaticæ artis auxilio non poterit. Quod si Grammatica semel ad-

(2) Colof. 1. (3) Psalm. 44. (4) Sap. 7.